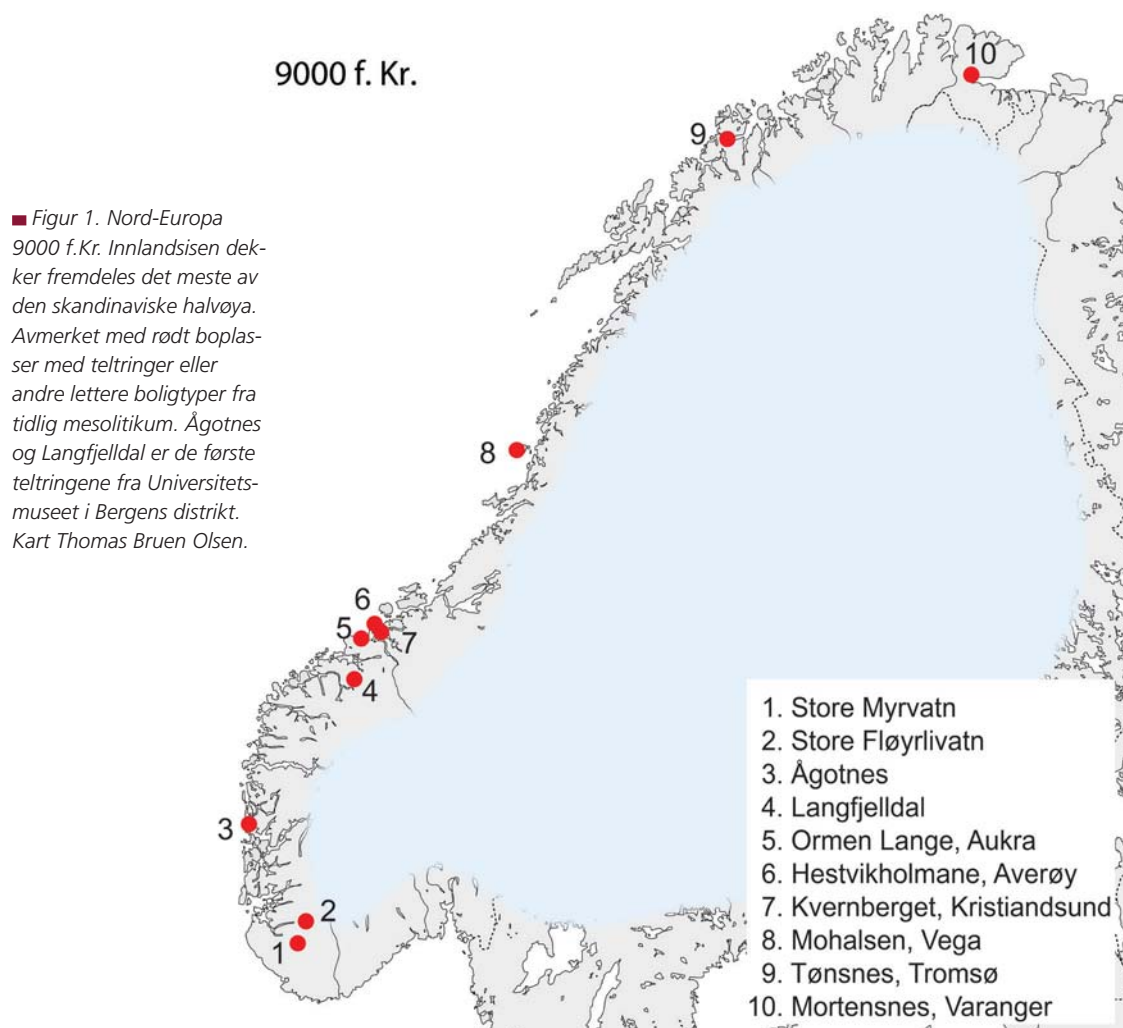

Steinaldermenneskene ved Norskekysten: pionérer i maritim mestring

Morten Ramstad

På kysten av Vestlandet fins det hundrevis av boplasser fra steinalderen. I global sammenheng framstår det vestnorske steinaldermaterialet som unikt, med et stort og viktig kunnskapspotensial. Noe av dette skal belyses her med utgangspunkt i tre små boplasser fra helt i begynnelsen av eldre steinalder; to på kysten av Hordaland og en på fjellet, i Reinheimen Nasjonalpark i Møre og Romsdal.

■ *Figur 2. Utsikt over kystlandskap i nærheten av Ormhillaren i Øygarden. Menneskene langs kysten i begynnelsen av eldre steinalder har trolig ferdes i et lignede landskap. Foto: Morten Ramstad.*

For over 11000 år siden kom de første menneskene til Vestlandet. Dette var en tid med voldsomme og raske endringer i både klima og landskap. Istiden var på hell, og langs kysten kalvet store isbreer i havet mens den over 1000 meter tykke innlandsisen som dekket det meste av den skandinaviske halvøya smeltet i rask tempo (fig. 1). Isavsmeltingen førte til oversvømmelser av store landområder som i dag er havbunn. Over det meste av kloden er i dag de gamle strandlinjene, og følgelig kystboplassene fra denne perioden, under vann. Dette innebærer at vi globalt har svært liten kunnskap om fremveksten av maritim teknologi og tilpasning. Et av få unntak er Norge. Arkeologen Håkon Glørstad mener at nettopp dette kanskje er Norges viktigste bidrag til verdensarven. Riktignok finner vi steinalderboplasser over hele verden, men Glørstad retter oppmerksomheten mot at Norge står i en helt sentral posisjon fordi vi har de «best bevarte og rikeste restene av en av de mest avgjørende oppdagelsene i menneskets historie, nemlig hvordan vi kunne leve på og av havet».

Opplev steinalderens boplasser og landskap

Boplasser fra eldre steinalder er ikke synlig på markoverflaten, og det kan i dag ofte være vanskelig å forestille seg hvordan miljøet på stedet har sett ut for mange tusen år siden. Grunnet landhevingen skal vi ikke lengre enn til Oslofjordområdet. De samtidige pionerboplassene befinner seg der i dag opptil 100 moh., det vil si i dag langt inne i landet, ofte i tett granskog, dyrka mark eller urban bebyggelse. Noe av det spesielle med Vestlandet, er at det ikke har vært så veldig stor landheving på ytterkysten. De eldste boplassene ligger stort sett lavere enn 25 meter over dagens havnivå. Det meste av ytterkysten framstår videre som relativt urørt og mange steder er det få eller ingen moderne naturinngrep. Vegetasjonen i begynnelsen av eldre steinalder har trolig heller ikke vært så veldig ulik fra det treløse landskapet vi i dag finner lengst ute ved kysten samt i høyfjellslandskapene på Vestlandet. Det er derfor ikke vanskelig å finne steinalderboplasser der dagens miljø, landskap og topografi framstår som forbausende likt som det må ha sett ut for 11. 000 år siden (fig. 2). Opplevelsen av disse boplassene

egger fantasien og åpner opp for en helt særegen form for nærhet med steinalderens mennesker, på tvers av tid og rom. For oss arkeologer gjør dette det lettere både å lokalisere, men også å lage modeller basert på relasjonen mellom de tidlige pionerboplassene og naturmiljøet de fantes i. I en global sammenheng framstår dette som unikt. Vi forvalter dermed et stort og viktig kilde materiale som heldigvis er sikret et godt vern gjennom lov om kulturminner. Dette er forvaltningsdistriktet for Universitetsmuseet i Bergen.

I de tilfeller der boplassene står i veien for samfunnsbygging, slik som veier, boligutbygging eller industriprosjekter, søker en derfor å unngå steder med boplasser fra denne perioden selv om dette ikke alltid lar seg gjøre. I andre tilfeller er kjente boplasser utsatt for erosjon eller andre skader. I disse tilfellene har Universitetsmuseet ansvar for å sikre dette viktige kildematerialet gjennom arkeologiske utgravinger. I det følgende skal vi se nærmere på undersøkelser vi i den senere tid har foretatt av tre små steinalderlokaliteter. Utgangspunktet er at selv små og funnfattige boplasser fra dette tidsrommet kan bidra med ny og viktig

■ *Figur 3. Tre pilspisser i svart chert fra Melkøya, i Hammerfest i Finnmark. Nær identiske pilspisser er anvendt på samtidige boplasser i et enormt område av Nord-Europa (Ramstad 2009 fig 3.19, foto Adnan Icagic).*

kunnskap. Først vil jeg imidlertid gi en kort skisse av pionertidens boplasser og menneskenes levesett.

Pionertiden; redskap og håndverkstradisjoner

Pionertiden eller begynnelsen av eldre steinalderen, er tiden da de første menneskene kom til Norge. Denne perioden er kalt tidlig mesolitikum og avgrenses til tidsrommet mellom 9500-8000 f. Kr. Med få unntak er det eneste som er bevart etter disse menneskenes materielle kultur, redskaper av stein. I Sør-Norge er særlig flint anvendt til redskapsproduksjon, fra Trøndelag og nordover finner vi et større spekter av andre steinråstoff som finkornet kvartsitt, bergkrystall og chert. Det meste vi finner på boplassene er avfallet etter produksjon av steinredskap, såkalte avslag og flekker. De typiske steinredskapene fra perioden omfatter små skjære- og kutteredskap som kniver, stikler og skrapere, men vi finner og økser samt en rekke ulike former for egger og odder brukt

som pilspisser (fig. 3). Deponering av steinavfall samt konsentrasjonen av gjenstandsmaterialet gir oss viktig informasjon om hvilke aktiviteter som har foregått på ulike steder på boplassområdet.

Formen på redskapene (typologi), samt måten de har blitt framstilt på (teknologi) framstår som lik over hele landet. Videre oppviser redskapene fra Norge stor likhet med den materielle kulturen vi finner over store deler av Nord-Europa, fra Sør-Sverige og Danmark, til Polen, Tyskland, Nederland og England. Stort sett er det snakk om de samme håndverkstradisjonene, men med mindre variasjoner basert på steinråstoffene som er anvendt til redskaper. Dette vitner om at selv om befolkningstettheten har vært lav, har det eksistert kontakt og kommunikasjon over enorme områder.

Marin teknologi og livstil

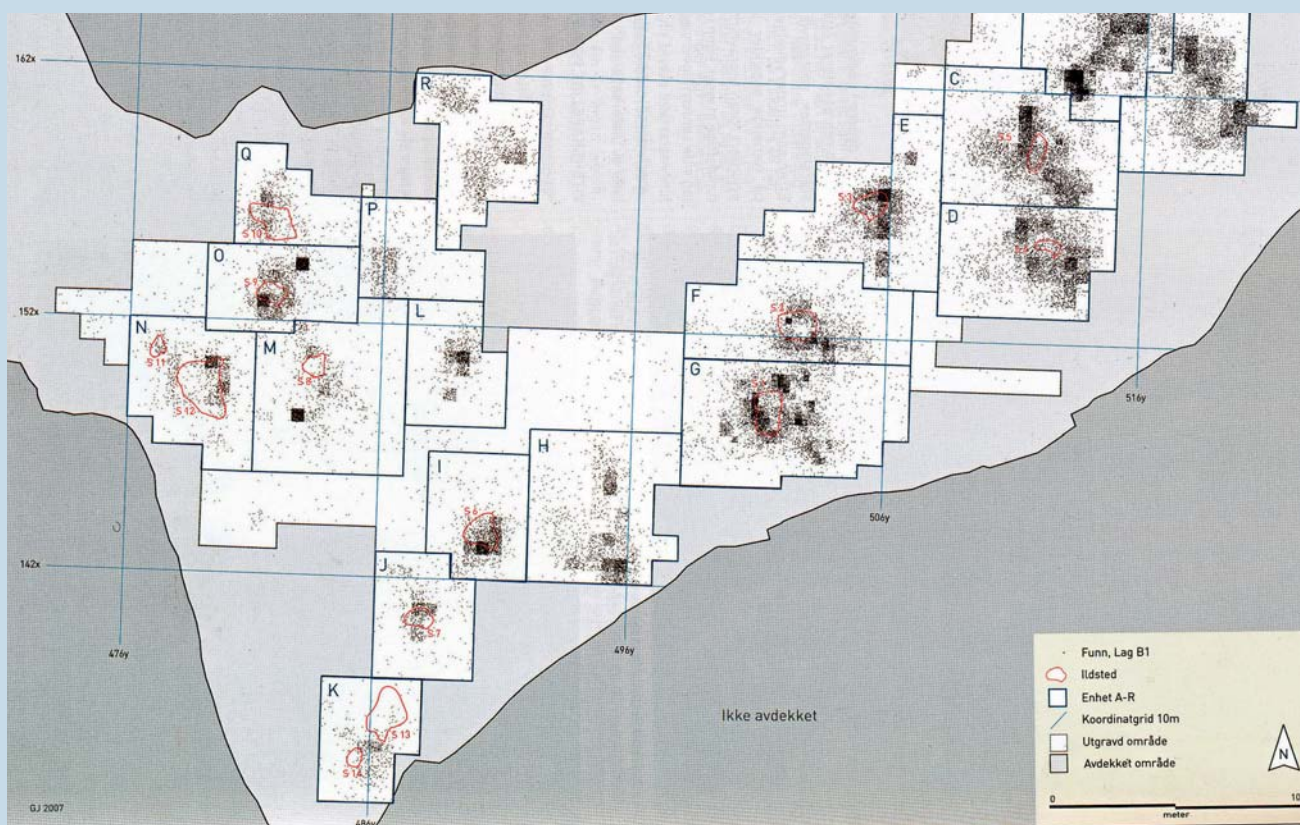
Mer enn 90% av de kjente tidlige-mesolittiske lokalitetene i Norge

befinner seg i den ytre kystsonen. Funnmaterialet på boplassene framstår som relativt begrenset både i omfang og utstrekning. Dette antyder at oppholdene har vært av begrenset karakter og det er følgelig dannet et bilde av mennesker med en svært stor grad av mobilitet. Boplassene har vært anlagt i strandsonen og særlig på steder med gode havneforhold. De eldste dateringene fra Finnmark til Oslofjorden er omtrent like gamle, noe som vitner om at Norskekysten var kolonisert i et svært høyt tempo, trolig innen få generasjoner. De ytre kystområdene av Norge representerer et av de mest værharde og klimatiske sett minst forutsigbare landskapene i Europa. Samtidig er dette et av de rikeste maritime miljøene som finnes i verden. Forskere har derfor påpekt at en velutviklet maritim teknologi og livsstil både har vært en forutsetning for å kunne ferdes i og utnytte de ressurser som fantes i dette landskapet. Uten gode båter og inngående kjennskap til havet og Norskekysten har det heller ikke vært mulig å opprettholde sosiale nettverk som trolig har dekket det meste av Norskekysten; - fra sør mot nord, en avstand på flere tusen kilometer!

Høyfjellet og reinjakt

De senere årene har det også kommet frem materiale fra høyfjellsområdene i Sør-Norge. Hvorvidt boplassene ved fjellvannene skal knyttes til mobilitet av hushold fra kysten eller hvorvidt det repre-

■ Figur 4. På det store boplassområdet lok 48, Nyhamna på Aukra i Møre og Romsdal er det dokumentert en rekke, dels overlappende funnkonsentrasjoner fra tidlig-mesolittisk tid. Er dette spor etter gjentatte besøk gjennom århundrer, eller har boplassområdet vært tilholdssted for flere samtidige hushold over en lengre periode? (Bjerck 2008:figur 3.231).

senterer utnyttelse av høyfjellet av mer spesialiserte jaktenheter skal vi komme tilbake til senere. I denne omgang er det tilstrekkelig å fastslå at mennesker helt fra den eldste pionerfasen i perioder forlot kysten for å jakte på reinsdyr. Samlet avtegner det seg dermed et bilde av mennesker med et relativt bredt ressursgrunnlag. Marin fangst og fiske har vært hovednæringen, men de har og livnært seg av jakt på landdyr. Levesettet beskrives som svært mobilt. Flere forskere karakteriserer livsstilen nærmest som en form for sjønomader; det vil si svært mobile husholdsgrupper som har oppholdt seg mye til sjøs. Mer presis kunnskap om gruppestørrelse og hvor mange mennesker som har oppholdt

seg på de enkelte boplassene har vi foreløpig noe mindre kunnskap om. En av årsakene til dette er at det er få bevarte spor etter telt eller andre boligformer. En annen årsak er at det ofte kan være vanskelig å vite om boplassene har vært oppholdssted for mange samtidige hushold, eller om de er et resultat av gjentatte besøk over lengre perioder.

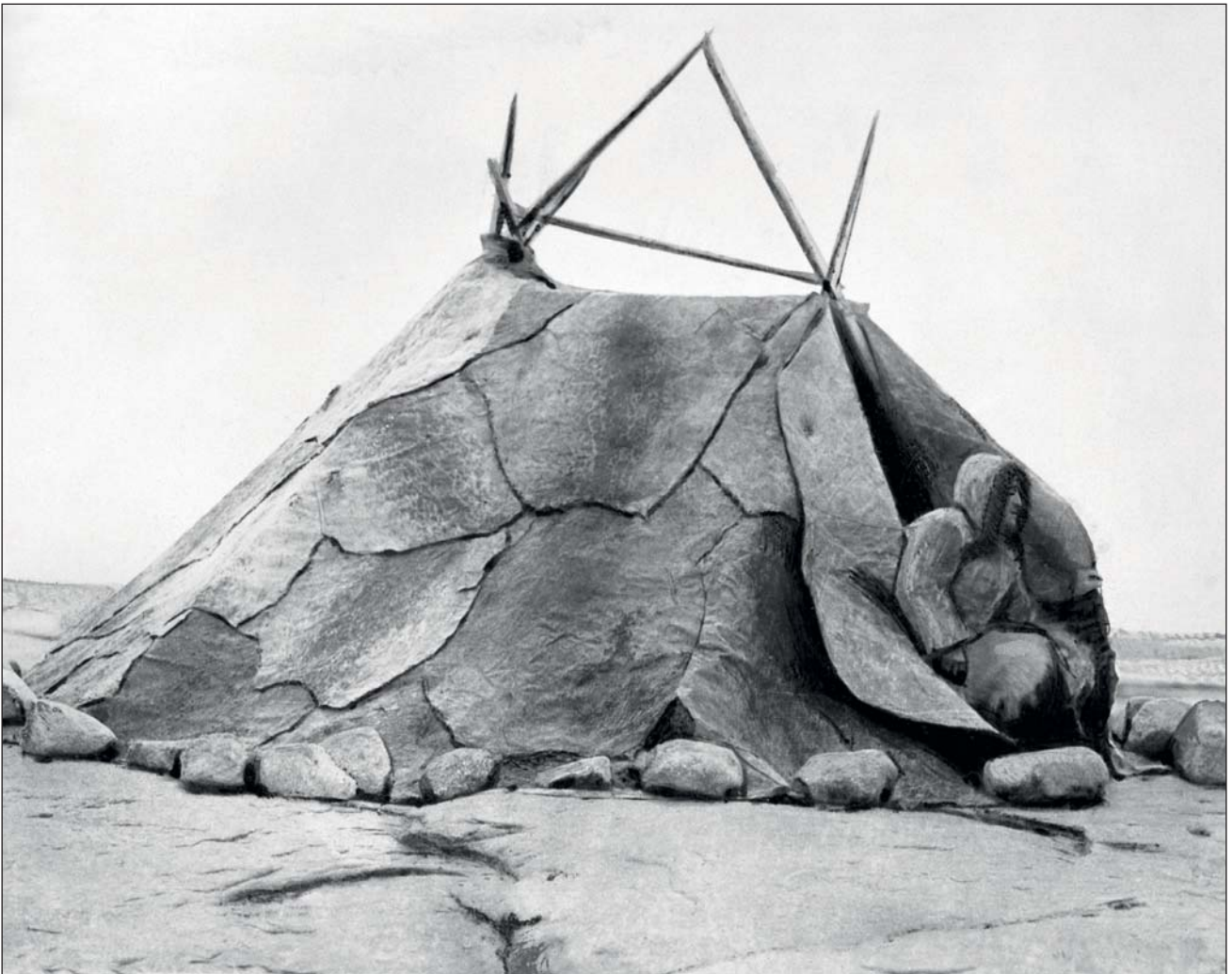
Store boplasser eller mange enkeltopphold?

Sentralt i denne diskusjonen har vært en rekke store og funnrrike boplassområder som Bratt-Helgaland og Galta i Rogaland og Lokalitet 48 på Nyhamna, Aukra i Møre og Romsdal (fig 4). Disse og andre store boplasser har vært viktige kilder til

utforskning av tidlig-mesolittisk tid. Overlappende funndistribusjoner og mangel på entydige boligstrukturer medfører imidlertid at det er problematisk å skille ut rene bosetningsenheter. Det er derfor vanskelig å generere mer sikker kunnskap om hvorvidt disse lokalitetene har vært tilholdssted for mange samtidige hushold, eller i hvilket omfang det er snakk om gjentatte besøk av enkelthushold gjennom århundrer.

Spor etter boliger; teltringer og ryddede flater

Spor etter mer sikre boliger fra pionertiden er som regel svært diffuse og vanskelig å tolke. En vanlig, men svært usikker metode, er å sette likhetstegn mellom spredning

■ Figur 5. Inuitt-telt av reinskinn fra nord i Hudson Bay, Canada. Legg merke til steinene brukt for å holde teltduken nede. Copyright: Glenbow Museum Collections.

av steingjenstander og avfall etter gjenstandsproduksjon og tilstedeværelsen av boliger. Men dette er en lite presis framgangsmåte med store farer for feilslutninger. Det er heller ingen nødvendig relasjon mellom hvor de fleste redskapene er produsert og hvor boligene har stått.

Fra en rekke boplasser på rullestrendene langs kysten er det rapportert om det som ser ut til å representere ryddede flater som mange arkeologer mener kan representere mulig gulvareal inne i et

telt eller lignende boliger. Ser man nøyere på disse flatene framstår de midlertid også disse ofte som usikre. Tolkningene er sjelden støttet av spredningsanalyser av gjenstandsmateriale. Videre er det vanskelig å finne gode beskrivelser av hvordan den ryddede flaten framstår i kontrast til massene utenfor. Det kan ofte se ut som om de ryddede flatene har en litt for god sammenheng med de mest funnrrike områdene, og følgelig der arkeologene har gravd dypest.

Det sikreste avtrykket etter boliger er halvmåneformede til sirkulære ringer av stein som man antar har vært brukt til å holde teltdukene av skinn på plass (fig. 5). I heldige tilfeller fins det og spor etter ildsteder eller konsentrasjoner av skjorbrente steingjenstander som forteller om hvor ildstedet har vært. Slike kontekster er svært viktige da man med utgangspunkt i relasjonen mellom selve teltringene, det vi ser avtrykket etter boligen på den ene siden, og avleiringene etter gjenstander på den andre, kan få mer presis in-

formasjon om relasjonen mellom disse to størrelsene. Med utgangspunkt i fordelingen av gjenstander og plasseringen av teltet kan man videre analysere hvordan boplassene har vært organisert og hvilke mønstre som ser ut til å gå igjen på ulike typer boplasser. Problemet er at svært få slike lokaliteter er kjent og undersøkt. Det er kun kjent noen få lokaliteter med teltringer fra Nord- og Midt-Norge. De fleste av disse er bare delvis undersøkt, og det foreligger få, mer helhetlige analyser av relasjonen mellom mulige boliger og funnmaterialet samlet inn ved undersøkelsene.

Går vi til høyfjellet er situasjonen noe annerledes: På bredden av innsjøene Store Myrvatnet og Store Fløyrlivatnet i Rogaland er det dokumentert flere tidlig-mesolittiske teltringer (fig. 6). Det kan likevel være vanskelig å få nærmere innblikk i relasjonen mellom boligene og organiseringen av aktivitetene som har foregått der. Årsaken er at mens teltringene er intakte har mange av funnene blitt delvis omrotet og forstyrret som en følge av bølgeerosjon.

Små og funnfattige lokaliteter, stort potensial

Som det fremgår hefter det både problemer med boplassmaterialet fra kysten og fra høyfjellet. På de fleste er det vanskelig å få mer sikker informasjon om hva som har foregått på boplassene, og mer presis informasjon om forekomster av boliger er svært sjelden. Til nå er faktisk

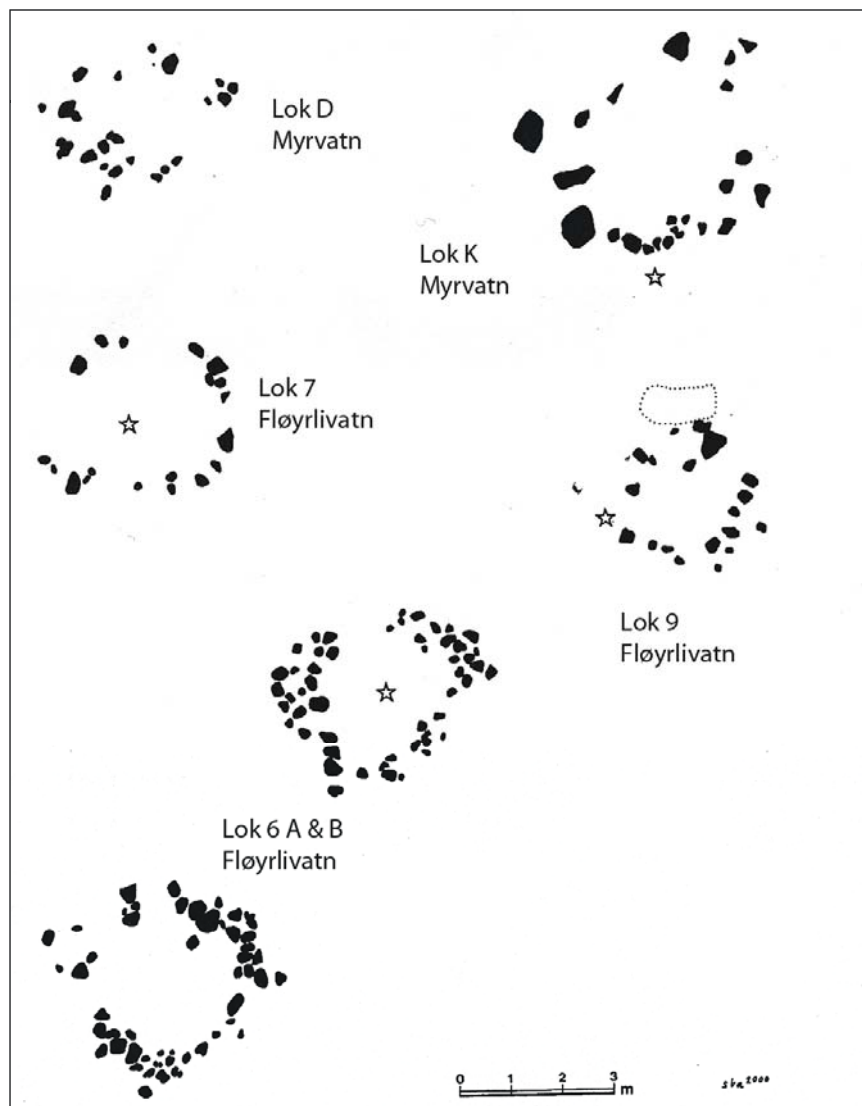
■ Figur 6. Eksempler på teltringer fra Store Myrvatn og Store Fløyrlivatnet i Rogaland. (Bang Andersen 2003:fig. 28.15).

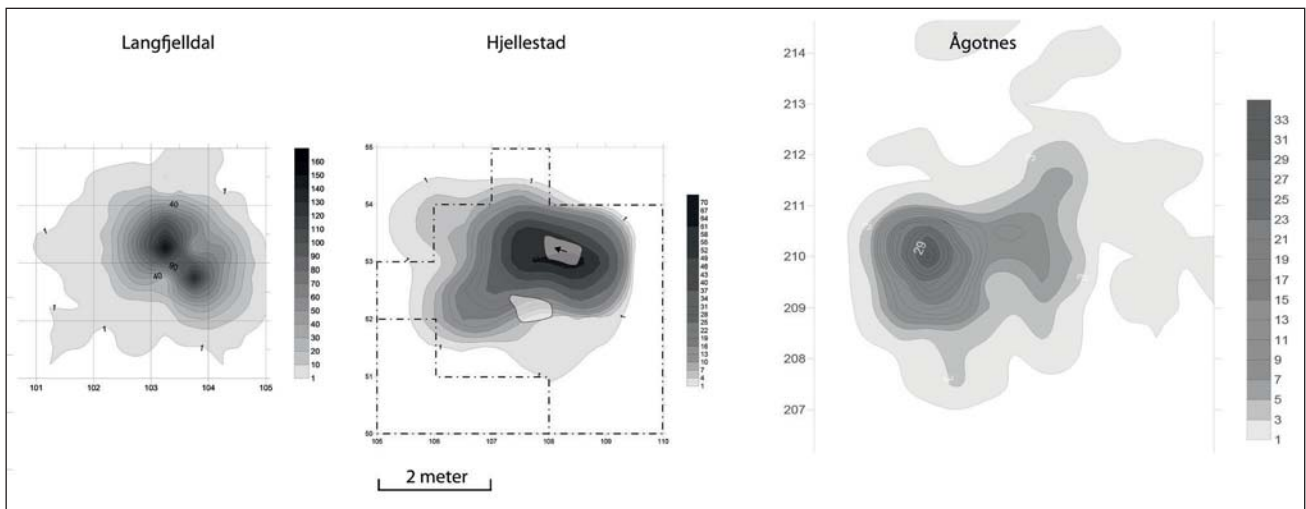
ingen slike påvist på Vestlandet.

En av årsakene kan være at det nok har vært en tendens til å grave ut de mest funnrrike boplassene, framfor å satse på mindre og mer usikre funneheter. Det kan være mange årsaker til dette. Ofte er det slik at det er enklere å påvise forstyrrede boplasser der materialet er spredd utover store områder, enn de intakte tidlig-mesolittiske enhetene der områdene med gjenstander ofte ikke dekker mer enn noen få kvadratmeter. For det andre er det vanskelig

å finne små og mer funnfattige boplasser versus de store og funnrrike. Dette medfører derfor en generell underrepresentasjon av små, antatt rene lokaliteter, spesielt i kystområdene. I tillegg har det nok også vært en tendens til at mange utgravninger har valgt å satse på de mest funnrrike områdene framfor mindre og mer usikre ansamlinger av funn.

Dersom vi i større grad lykkes å identifisere små enfasede lokaliteter ville disse representere et viktig supplement til de data vi har fra de

■ Figur 7. Spredning av steingjenstander og produksjonsavfall på Ågotnes, Hjeltestad og Langfjelldal. De klare avgrensingene tyder på at det her har vært telt. Legg merke til at samtlige ser ut til å ha et område der gjenstandene er mer dratt utover. Dette tolkes ofte som inngangssoner. Basert på figurer utarbeidet av Tor Arne Waraas og Camilla Zinsli.

større og mer funnrrike boplassområdene. De små lokalitetene har desuten potensial til å bidra med mer sikker viten om romlig organisering av adferd og individer i boliger og på boplassområder. I tillegg kan de bidra til identifisering av aktivitetssoner, belyse boplassenes grad av spesialisering samt gi et mer nyansert bilde av bosettingsenhetenes størrelse og karakter. Informasjon av denne art kan i neste omgang gi opplysninger om i hvilken grad de store lokalitetene representerer mer langvarige basisboplasser for flere hushold eller hvorvidt de representerer mange korte, mer sporadiske og kanskje tilfeldige besøk av små, svært mobile hushold.

Tre nye tidlig-mesolittiske lokaliteter

Universitetsmuseet har de siste årene foretatt arkeologiske undersøkelser av tre små, tidlig-mesolittiske lokaliteter som nettopp er svært aktuelle i denne sammenhengen. På kysten finner vi to boplas-

ser i Hordaland, dette er lokalitet 5 Hjeltestad i Bergen kommune og lokalitet 2, Ågotnes i Fjell kommune. Den tredje lokaliteten, Langfjelldal i Norddal kommune, Møre og Romsdal, befinner seg høyt til fjells innenfor grensene til Reinheimen nasjonalpark (se kart fig 1). Alle tre lokalitetene framstår som «rene», det vil si uten forstyrrelser knyttet til sekundære hendelser og besøk. Alle tre er tilnærmet totalgravd. På Ågotnes ble det avdekket et flere hundre kvadratmeter stor felt rundt lok. 2 uten at det ble påvist funn (se fig. 15). Utgravingsfeltene var langt mindre i Hjeltestad og Langfjelldal, men her ble det gravd en rekke prøveruter i nærområdene og ingen av disse inneholdt spor etter aktiviteter i steinalderen.

Som vanlig er funnmaterialet utelukkende av stein. Funnmengden er midlertid svært begrenset, med henholdsvis 475 funn (Ågotnes), 669 funn (Hjeltestad) og 1097 funn (Langfjelldal). Materialet er fremdeles under bearbeiding, men re-

sultatene som foreligger så langt er spennende. Basert på forutsetningen at boplassene på Ågotnes og Hjeltestad har vært strandbundet, tilsier landhevingen at disse lå i strandsona for rundt 9000 f. Kr. Denne dateringsmetoden er selvsagt ikke anvendelig for å datere høyfjellslokaliteter. Men på Langfjelldal avtegnet det seg en ansamling med brente stein tolket som et ildsted. Bevart trekull fra dette ble datert til rundt 8000 f. Kr, det vil si helt i slutten av tidlig-mesolitikum.

De tre lokalitetene ser ut til å gi et fryst bilde av aktivitetene som har foregått. Produksjonsavfall (steinfliser) etter framstilling og reparasjon av gjenstander ligger på samme sted som da boplassene ble forlatt for 11.000-10.000 år siden. Ser vi nærmere på materialet avtegner distribusjonen av produksjonsavfall og gjenstander seg i mønstre på boplassflatene. Disse mønstrene kan trolig tilskrives aktivitetssoner der det har foregått ulike former for gjøremål, slik som slakting av dyr, skraping

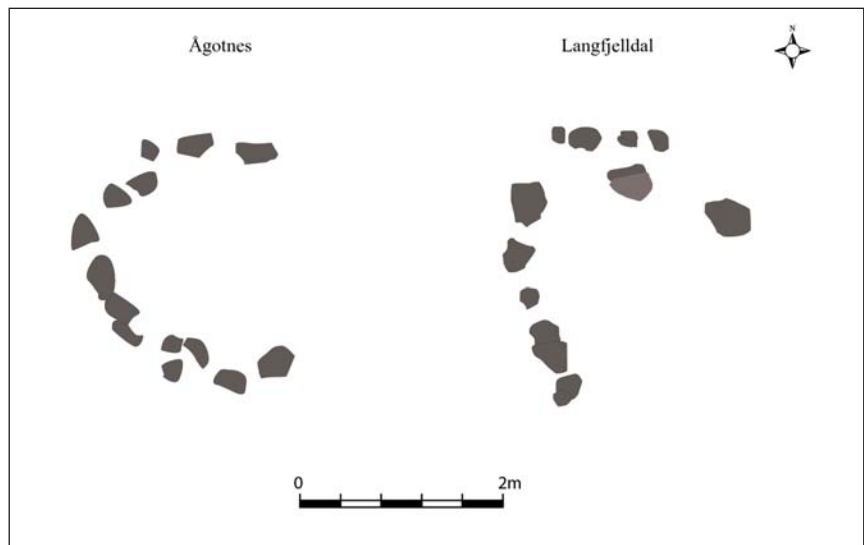

av skinn eller produksjon av gjenstander. Men siden hovedspredningen av materialet på de tre boplassene har en svært klar avgrensning og form, mener vi at dette kan tilskrives såkalt veggeffekter (det vil si signifikant fall i gjenstandsdistribusjon som tilskrives vegger), altså at de avtegner et sted det har stått et telt eller lignede (fig. 7).

Teltringer

På Ågotnes og Langfjelldal ble det dessuten dokumentert teltringer som av form og størrelse må ha vært svært like de teltene som har vært anvendt på Myrvatnet og Fløyrlivatnet (fig. 8 og 9). I tillegg er det verdt å trekke fram at det både på Ågotnes og i Langfjelldal er svært god overensstemmelse mellom gjenstandenes spredning og teltringene.

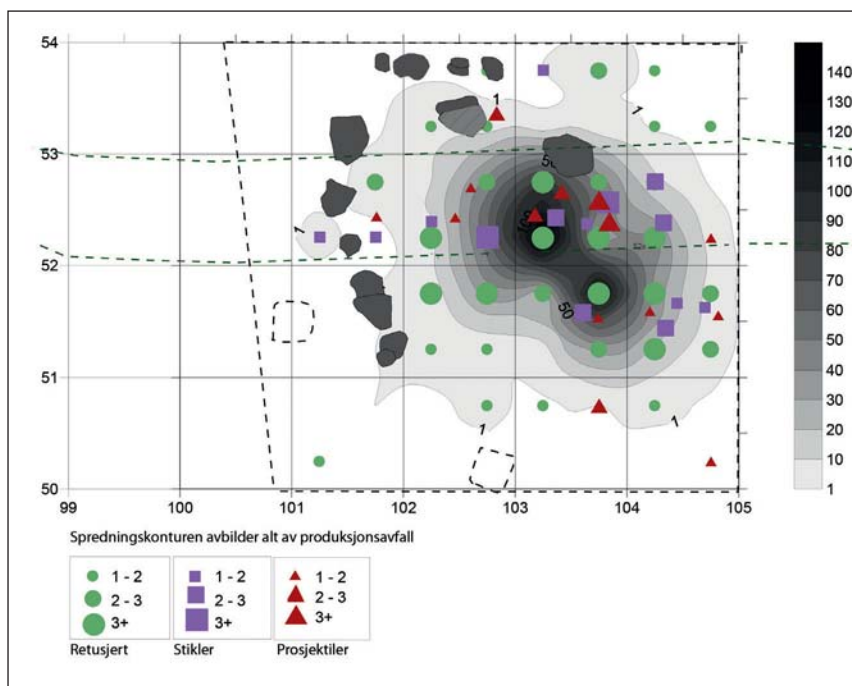
Går vi mer i detalj i forhold til de foreløpige analysene er det interessant å merke seg en del ulikheter

■ Figur 9 Teltringene fra Ågotnes og Langfjelldal. Legg merke til at de er omtrent av samme form og like store. Figur: Camilla Zinsli.

mellom Langfjelldal i fjellet versus de to kystlokalitetene. Begge kystlokalitetene synes å henvende seg til sjøen. Inngangspartiet vender mot sjøen, og i områdene rett utenfor teltene vitner spredde gjenstander om at det er har foregått ulike typer av aktiviteter. Vi må se for oss at båt og annet utsyr har ligget i strandsonen

mellom boligene og sjøen. Selv om gjenstandsmaterialet er relativt begrenset vitner det både om noe jakt (pilspisser) og om et bredt spekter av aktiviteter relatert til slakt av dyr, reparasjon av klær og utstyr (kniver, skrapere, skiveøkser mm.). Flint dominerer på begge boplassene, men på Hjellestad er det i tillegg funnet noe finkornet blå kvartsitt (ca 20% kvartsitt, 80% flint) (fig. 10).

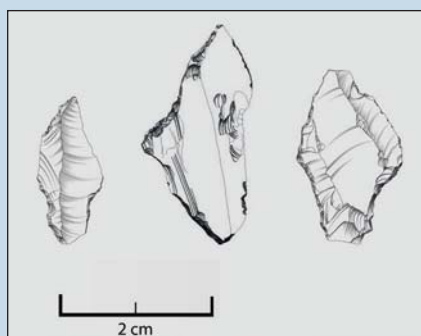
Selv om det er mange likhetstrekk, skiller Langfjelldal seg i mange henseender fra øvrige tidlig-mesolittiske lokaliteter. Først og fremst ved at den ikke ligger ved sjø eller fjellvann. Lokalitetene ligger ved en flombekk på et punkt høyt i terrenget, med godt utsyn over et stort landskapsrom. Et optimalt sted for å observere flokker av reinsdyr vandrende inn og ut av Langfjelldalen og omkringliggende daler og fjell-

■ Figur 8 Teltring (steiner avmerket i grått) Langfjelldal, legg merke til overensstemmelse mellom gjenstandenes spredning og teltringen. Figur: Camilla Zinsli.

■ Figur 10. På tross av et lite materiale ble det funnet tre skivøkser på Hjellestad-lokaliteten. Det ble i tillegg funnet en rekke egg- og kantavslag som passer til øksene. Dette bekrefter at øksene har vært skjerpet opp, og følgelig brukt på lokaliteten. Foto: Morten Ramstad.

■ Figur 11. Tegning av tre tangepiler laget av bergkrystall funnet i Langfjelldal. De små pilene har vært effektive som knivskarpe odder satt inn i pileskaft av tre. Tegning: Morten Kutchera.

■ Figur 12. Pilspisser av flint funnet i Langfjelldal. Flinten er brakt med fra kysten. Foto: Morten Ramstad.

områder. Ser vi på den totale funnmengden er selve redskapsandelen svært stor, men sammensetningen fordelt på relativt få typer; pilspisser, stikler og kutteredskap dominerer (fig. 11 og 12). Dette vitner om at jakt og slakt av bytte har vært de primære aktivitetene på stedet. En annen forskjell i forhold til de to kystlokalitetene er råstoffsamsetningen. Flint utgjør kun 29 % av steinråstoffene i Langfjelldal. Selve flinten kommer fra kysten, og det er interessant å merke seg at det fins en del variasjon i flinttype- ne. I tillegg ser det ut til at en del av flintgjenstandene har vært tatt med fra kystboplassene som halvfabrikata. Dette vitner om at det trolig var om å gjøre å ta med seg så lite som mulig den lange veien opp i fjellheimen (fig. 12).

De resterende 71 % av råstoffene på boplassen er av bergkrystall. Bergkrystall er ikke så vanlig på kystboplassene, men høyere forekomster av bergkrystall er også registrert på noen av høyfjellslokalitetene i Rogaland. Det kan være mange forklaringer på dette. Men, Men det er

■ *Figur 13. Eneget tangepil av bergkrystall fra Langfjelldal. Piler i bergkrystall fins nesten bare på boplasser fra fjellet. Representerte den gjennomsiktige og blanke bergkrystallen et magisk råstoff, som kun skulle brukes i fjellet? Bearbeidet etter foto av Nicole Brody.*

nærliggende å tro at det fins mange gode forekomster av bergkrystall i fjellheimen. Det har og vært vist til at det kan ha eksistert magiske og kultiske forstillinger knyttet til bruken av bergkrystall i fjellområdene og dens relative fravær på kystboplassene (fig. 13).

Mindre mobilitet, større differensiering?

Samlet gir funnmaterialet fra de tre lokalitetene inntrykk av korte opphold og stor grad av mobilitet. Det er likevel et åpent spørsmål om lokalitetene kan tas til inntekt for husholdsmobilitet. En slik tolkning kan benyttes for boplasser på Hjeltestad og Ågotnes. Det kan imidlertid ikke være snakk om mange mennesker som har oppholdt seg her. Boligene ser ut til å ha vært relativt små, og oppholdet var derfor av begrenset karakter. Kanskje et hushold eller kanskje så mange som

fikk plass i en båt? Dersom det var et helt hushold, må vi se for oss at de andre deler av året trolig hadde opphold på boplasser det var samlet flere hushold samtidig. Materialet fra Langfjelldal ser imidlertid ut til å være mer spesialisert. En nærliggende tolkning er å se lokaliteten i lys av mobilitet knyttet til mer spesialiserte enheter, for eksempel i forbindelse med jaktlag.

■ *Figur 14. Inuitt-sommerboplass ved Cape Lisburne, Alaska fra 1880-tallet. Bildet viser kun et utsnitt av boplassen, som omfatter minst 8 telt. På sommerboplassen var det en rekke hushold samlet for en lengre periode. Legg merke til den store skinnbåten og det øvrige utstyret i strandsona. Dette gir et mulig bilde på hvordan sesongboplasser til de tidligste pionérene langs Norskekysten kan ha sett ut. Copyright National Anthropological Archives, Smithsonian Institution.*

Men indirekte innebærer dette tilstedeværelsen av større boplasser, såkalte basisboplasser, der resten av gruppen holdt til. Kanskje vi skal se for oss at mange av de store kystlokalitetene representerer slike basisboplasser, der flere hushold hadde tilholdssted i lengre perioder, mens mindre enheter var ute på reinsjakt i fjellene eller andre lignede gjøremål. Dette er problemstillinger som kan være med på å nyansere og utdype bildet vi har av sosialt liv, mobilitet og bosetting i pionerfasen. Kanskje var de langt mer stedfaste enn vi tidligere har trodd (figur 14)?

Steinalderboplassene og deres betydning

Vi begynte med å se på den betydningen det norske steinaldermateriale har i et rent globalt perspektiv: som et bevart arkiv over tidlig maritim tilpasning. I et rent norsk perspektiv kan det knyttes lange linjer til maritim mestring, utvikling og teknologi. Fra de første små farkostene i begynnelsen av eldre steinalder frem til vikingtidens ekspansjoner over Nordsjøen og Atlanterhavet og videre til middelalderens fiske og tørrfiskhandel til framveksten av den norske kystflåten og frem til dagens aquakultur og offshore-virksomhet. Tar vi kun for oss fangststeinalderen på Vest-

landet dekker denne en periode på 5000 år (9500-2400 f. Kr.). Hvor finner vi boplassene? Nesten utelukkede ved ytterkysten og skjærgården innenfor. Universitetsmuseet har trolig undersøkt langt over hundre slike boplasser. Dette representerer et veldig arkiv, ikke bare knyttet til maritim økonomi og tilpasning, men også for å belyse hvordan menneskene langs kysten har taklet og sett nye muligheter innenfor de veldige klimaendringer og omskiftelige livsvilkårene som har funnet sted innenfor dette tidsrommet. I et langtidsperspektiv har disse menneskene blitt hjemsoekt av en rekke naturkatastrofer, fra raske klimatiske endringer til hundreårs stor-

■ Figur 15. Den tidlig-mesolittiske boplassen på Ågotnes befant seg inne på CCB Ågotnes (Coast Center Base Ågotnes). Et illustrerende bilde på lange linjer i maritim teknologi og utnytting av marine ressurser. Har vi evne til å takle de veldige utfordringene vi står ovenfor i dag, like elegant som steinaldermenneskene langs Norskekysten? Foto: Morten Ramstad.

mer og orkaner til den såkalte Storre-ggatsunamien som rammet hele vestkysten av Norge for omlag 8000 år siden. Det er nettopp i et slikt perspektiv Glørstad spør seg om vi har evne til å takle de veldige utfordringene vi står ovenfor i dag, like elegant som steinaldermenneskene langs Norskekysten (figur 15).

Takk

Takk til Camilla Zinsli og Tor Arne Waraas for hjelp og tilrettelegging av illustrasjoner.

Kilder

- Bang-Andersen, S. 1998: Why all these white and shiny stones? On the occurrence of non-flint, lithic material on Mesolithic inland sites in South-western Norway. Holm, L. & Knutsson, K. (red.): Third flint alternatives conference at Uppsala. , 39-54.
- Bang-Andersen, S. 2012 Colonizing contrasting landscapes. The Pioneer Coast settlement and inland utilization in Southern Norway 10.000-9500 years before present. 31(2) 103–120 2012
- Bjerck, H. B. 2008a. Tapir.
- Bjerck, B. 2008b. Norwegian Mesolithic Trends: a Review. I Bailey, G. & P. Spikins (red.): Cambridge: Cambridge University Press, 60-106.
- Fretheim, Silje E., Hein B. Bjerck, Heidi M. Breivik og A. Francisco J. Zangrando: In. Prep. "Tent, hut or house? A discussion on Early Mesolithic dwellings departing from the site Mohalsen 2012-II, Vega, Northern Norway". I Blankholm, H. P. (ed.): Taking the North into Possession. The early settlement of Northern Europe – Economy, settlement and society. Vol 3.
- Fuglestad, Ingrid (2012): The Pioneer Condition on the Scandinavian Peninsula: the Last Frontier of a 'Palaeolithic Way' in Europe, 45:1, 1-29
- Hein B. Bjerck & Atilio Francisco Zangrando (2013) Marine Ventures: Comparative Perspectives on the Dynamics of Early Human Approaches to the Seascapes of Tierra del Fuego and Norway, Bjerck, 8:1, 79-90.
- Gjerde, Jan Magne Sterri; Hole, Johan Terje 2013. . Tromura (2013), Fellesserie nr. 44, Universitetet i Tromsø.
- Glørstad, Håkon (2013). Where are the Missing Boats? The Pioneer Settlement of Norway as Long-Term History. 461), 57- 80.
- Glørstad, H. 2014. Norges ukjente verdensarv. , webportal for Norsk arkeologi, <http://norark.no/aktuelt/norges-ukjente-verdensarv>.
- Nærøy, A.J. 2000. Stone Age Living Spaces in Western Norway, Ramstad, M. 2009. Materiell kultur og bosetning på Melkøya gjennom forhistorisk tid. I Hesjedal, A., M Ramstad og A. Niemi: Tromura, Kulturvitenskap nr. 36, Universitetet i Tromsø, 379-436.
- Waraas, T.A. 2001 Hovedfagsoppgave, Arkeologisk institutt, Universitetet i Bergen.

